

pogreške. Na promociji tog izdanja u Travniku 28. veljače 2015. lektorica je s tugom istaknula da je do novih pogrešaka došlo prigodom prenošenja teksta s izvornog kompjutera na onaj u tiskari. Autor je tiskarske i stvarne pogreške u novom izdanju marljivo uklonio te tako knjigu učinio pouzdanom za uporabu ne samo srednjoškolcima nego i nastavnicima koji trebaju pouzdane informacije o religijama u svojim predmetima.

Stoga je ova knjiga sjajan pregled izumrlih i živih religija kojim se plodno mogu služiti nastavnici osnovnih i profesori srednjih škola u svojem radu. Potrebna je učenicima i vjeroučiteljima, a dobro će doći i pastoralnim djelatnicima koji nastoje oslušivati pitanja mladih i na njih iskreno odgovarati. Najveća joj je odlika što je građa o pojedinim religijama preuzimana iz službenih tekstova dotičnih zajednica. To će pripadnicima tih zajednica omogućavati da se prepoznaju a učenicima i drugim čitateljima nudi mogućnost da vide kako „drugi“ gledaju svoj vjernički identitet. To je bitno u zemljama s više religija i u međureligijskom dijalogu gdje bismo se tokom školovanja trebali osposobiti da „druge“ s poštovanjem čujemo i pratimo. U pluralnim društvima s demokratskim uređenjem u vremenu dijaloga nije sramota biti drukčiji.

Mato Zovkić

KNJIGA O ŽUPI BOŠNJACI I SVEČENIČKOM DJELOVANJU POD KOMUNISTIČKOM VLAŠĆU

Petar ŠOKČEVIĆ, *Zapisi iz olovnih vremena*. Đakovo: vlastita naklada, 2015., 304 str.

S autorom sam neko vrijeme kao mlađi kolega studirao na Đakovačkoj bogosloviji. Knjigu mi je poklonio 18. srpnja 2015. Kad sam vidio da sadržava i poglavlje o ubijenom tovarničkom župniku Ivanu Buriku, koji je 14. 7. 1963. propovijedao na mojoj mladoj misi u Gradištu, odlučio sam odmah pristupiti čitanju. Knjiga je tematska autobiografija o odrastanju autora u župi Bošnjaci i svećeničkom djelovanju u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji pod komunističkom vlašću (1961.-1990.) i u vrijeme diskriminacije Hrvata od strane Srba kao većine u Srijemu nakon raspada Jugoslavije (1991.-2006.). Od kolovoza 2006. smješten je kao umirovljenik u Svećeničkom domu u Đakovu odakle pastoralno ispomaže prema svojim mogućnostima i bavi se poviješću svojega zavičaja.

Nadbiskup Hranić je podržao ovaj pothvat svojega svećenika istaknuvši kako je Petar Šokčević „time što je omogućio da sve bude uobličeno u koricama jedne knjige, omogućio da njegovo svjedočanstvo postane dostupno širokom krugu zainteresiranih osoba“ (str. 11). Urednik knjige profesor

Ivan Šokčević u „Napomeni“ i „Pogovoru“ (str. 189-295) pojasnio zašto je knjigu uredio u sedam zaokruženih cjelina, a „Imenskim kazalom“ (str. 297-304) olakšao čitateljima pronalaženje mjesta na kojima se spominju pojedini supatnici i suputnici autorova životnog putovanja.

U prvom poglavlju autor je prikazao svojega djeda po majci Matu Babogredca (1875.-1950.) koji je kao član HSS-a god. 1910. bio izabran u Hrvatski sabor a nakon uključenja Hrvatske u Jugoslaviju i u skupštinu u Beogradu. Od njega je unuk naučio pratiti političke prilike i posvećivati pozornost općem dobru Hrvata, posebno slavonskih zemljoradnika. Iz poglavlja „Ukazanja u Bošnjacima (1945.-1963.)“ veoma su zanimljivi susreti Petra Šokčevića s vidjelicom Marijom Golubičić, kao redovnica s. Bernardica, koja mu je 2008. povjerala kako je „posve sigurna da je vidjela Majku Božju od 1945. do 1963. godine, iza toga je nije više vidjela, ali je osjećala da je Ona stalno uz nju“ (str. 38). Zato smatra da bi odgovorni u Nadbiskupiji trebali otvoriti arhive i objaviti poruke Gospe preko bošnjačkih vidjelaca.

U taj dio uvrstio je i poglavlje o suđenju sedmorici svećenika i trojici bogoslova iz Đakovačke bogoslovije ujesen 1959. u Osijeku zbog podmetnutih optužbi da su spremali rušenje režima. Uvažavajući druge objavljene spi-

se o tome, on se koncentrirao na analizu svoje optužnice te na postupak prema njemu kao okrivljenome prije suđenja i nakon osude na 13 mjeseci zatvora. Posebno je zainteresiran za formulaciju presude da Đakovačka bogoslovija „ostaje“, a okrivljeni se osuđuju. Iako su svećenička udruženja Hrvatske, BiH te Srbije podnijela molbu sudu da ne odredi zatvaranje Bogoslovije te obećala kako će se pobrinuti da se u nastavku rada te crkvene ustanove ne ponavljaju slične akcije, on iz razgovora s ocem našega profesora Ivana Kopicća dokazuje da je poglavar države Tito naredio poštedu Bogoslovije pod utjecajem Koče Popovića kao ministra vanjskih poslova. Tko pozna neke detalje o ponašanju optuženih i nekih svjedoka, divit će se Petru Šokčeviću što nikoga ne blati, a tužiteljima i sucima oprašta. Važno mu je bilo istaknuti kako se biskup Bäuerlein odupro pritisku komunističke vlasti da osudi ponašanje svojih svećenika i bogoslova pa će vlast velikodušno „ostaviti“ Bogosloviju. Bio sam jedan od bogoslova te jeseni u Đakovu i živjeli smo u strahu da će vlast narediti zatvaranje ustanove u kojoj drugujemo i studiramo spremajući se za svećenike. Uz to smo svakodnevno strahovali od bogoslova koje su komunistički agenti mogli ucjenama prisiljavati da nas špijuniraju.

U poglavlju o Ivanu Buriku

(str. 107-124) autor upućuje na tri knjige o ovom mučeniku koje je uredila književnica Nevenka Nekić, ali iznosi i svoje svećeničko prijateljevanje i pastoralnu suradnju s njime. Obrazlaže zašto je Ivan nosio majčino prezime a njegov brat Stjepan očevo, maltretiranje Burika kao svjesnog hrvatskog mladića u Stirizivojnoj od strane ondašnje vlasti te polaganje srednje škole nakon što se odlučio za svećeništvo i studiranje teologije u Đakovu. Obrazlaže kako je Burik vjerski preporodio Tovarnik kroz 28 godina župničke službe te kako je 8. listopada 1991. iz župne kuće u Sotu autom „odjurio nizbrdo, na cestu za Šid i Tovarnik“ (str. 121) gdje su ga ubili srpski naoružani vojnici dok je niz stepenice župnog stana silazio u podrum da im donese rakije. Autor se pita: „Zašto vlč. Ivo Burik nije izbjegao kao onih pet svećenika u konvoju Hrvata u Iloku (njih 8.500)? Zašto nije bar ostao u župnom stanu kod mene u Sotu? Ostao je u okupiranom Tovarniku sa svojim vjernicima kao svećenik, kao čovjek i kao Hrvat. Da pokaže nenasilni otpor i neslomivost svoje Hrvatske, rekavši ‘Ne može se jedan narod tako lako uništiti!’ Vjerujem da je htio ostati u svom narodu do posljednjega čovjeka pa makar i poginuo“ (str. 123).

Petar Šokčević bio je od 1980. do 2006. župnik Sota u Srijemu gdje Hrvati kao manjina žive uz

većinske Srbe. Zato je u ovu knjigu uvrstio i poglavlje o iseljavanju Hrvata iz općine Šid u Srijemu nakon raspada Jugoslavije i tokom Domovinskog rata (str. 125-156). Poimence spominje pet svećenika koji su najprije bili zlostavljani, a onda morali otići radi opasnosti za život. Na njega su razulareni srpski oružnici pucali 26. prosinca 1991. iz dva smjera. Kroz sljedećih pet godina svakog jutra, kad bi otvarao vrata župnog stana u Sotu, očekivao je rafal. Ovdje je prikazao teror od sela do sela: u Sotu, Ljubi, Molovinu, Erdeviku, Binguli, Moroviću Jameni, Šidu, Vašici, Batrovcima, Gibarcu, Kukujevcima. Unatoč prijetnjama i opasnostima ostao je u Sotu ističući: „Mi svećenici u Srijemu bili smo jedan drugomu oslonac, posjećivali smo se i zajednički razmatrali situaciju“ (str. 151). Smatra da je u šidskoj općini god. 1991. bilo oko 7000 Hrvata, a nakon iseljavanja i zastrašivanja na popisu stanovnika izjasnilo ih se Hrvatima samo 1.569 „iz opreza da im se nešto loše ne bi dogodilo zbog takvog izjašnjavanja“ (str. 153). Smatra da je borba za nacionalni teritorij osnova sukoba u Srbiji, Hrvatskoj te BiH. Sa zahvalnošću ističe da su ga nakon rata poštovali Srbi starosjedioci te priznaje: „Susreo sam i dobrih ljudi među Srbima doseljenicima, koji su žalili što su ih njihove političke vođe navele da se sele iz Hrvatske u Srbiju... Uvjeren sam da Hrvati

i Srbi mogu živjeti u miru u Srijemu poštujući i uvažavajući jedni druge“ (str. 155).

U maticama župe Bošnjaci našao je najstarije pripadnike prezimena Šokčević iz god. 1719. i dalje. Kad je Petru bilo 11 godina, umro mu je otac Ivan 13. siječnja 1946. od posljedica mučenja od strane Nijemaca u toku rata. Zahvalan je majci Mariji što se hrabro nosila s teškoćama školujući petero djece, uz plaćanje visokog poreza na poljoprivredno imanje koji su nametali komunistički vlastodršci. Uz vožnju biciklom ili zaprežnim kolima za više bošnjačkih đaka, Petar Šokčević je od jeseni 1947. do ljeta 1949. pohađao u Županji nižu gimnaziju a zatim kao sjemeništarc Đakovačke biskupije, uz duhovnu potporu župnika M. Galovića, nastavio klasičnu gimnaziju u Zagrebu. Posljednja dva razreda srednje škole završio je u Đakovu, na liceju pri Visokoj bogoslovnoj školi. Kroz dvije godine služio je vojsku u Surdulici i Leskovcu u Srbiji, zbog čega je morao prekinuti studij teologije. Nakon odsluženja zatvorske kazne od 13 mjeseci, završio je četvrtu godinu studija te na Petrovo 1961. bio zaređen za svećenika. On i drugi ređenici Đakovačke biskupije odmah su raspoređivani na pastoralnu službu tako da su petu godinu studija trebali polagati iz pastve, u nastavcima. Donio je imena svojih profesora u Županji, te *naših* u Za-

grebu i Đakovu.

U poglavlju „Na putu Gospodnjem“ (str. 189-206) najprije ističe da svojoj religioznoj obitelji zahvaljuje klice zvanja, zatim ministrantskoj službi te izravnom poticaju župnika Marijana Galovića: „Rečeno modernim rječnikom, u obitelji sam stekao socijalni kapital i za javno djelovanje i za duhovne vrijednosti“. Za duhovno sazrijevanje zahvalan je svećeniku Željku Pavličiću te posebno duhovnicima u Bogoslovnom sjemeništu Stjepanu Bulatu i Ćirilu Kosu. U prikazivanju svojega pastoralnog djelovanja na dvanaest župa s ponosom se sjeća da je redovno držao vjeronauk, animirao kao župnik hodočašća u Ilači te popravljao crkvene zgrade. Ističe da „s crkvom nisu bili povezani oni koji su bili u državnim službama, no i iz njihovih obitelji dolazili su u crkvu na misu djeca i drugi“ (str. 200). Za Drugi vatikanski koncil ističe da je donio liturgiju na hrvatskom jeziku, okretanje svećenika prema sabranoj zajednici u predvođenju mise kao svete gozbe. Međutim, ne spominje je li odlazio na Teološko-pastoralni tjedan u Zagreb gdje je godina ma svećenicima tumačen duh temeljite koncilske obnove, šire od promjena u liturgiji i obredima sakramenata. Ističe doduše da su on, Burik i drugi svećenici koji su služili na župama u Srijemu nastojali uspostavljati otvorene kontakte s pravoslavnim svećeni-

cima, ali kao da ga se nije posebno dotaklo koncilsko *novum* učenje o ekumenizmu, o dijalogu s nekršćanima, o slobodi religije, o sudjelovanju kršćana u rješavanju zemaljskih briga svih ljudi.

U poglavlju o svećenicima Bošnjacima i onima koji su služili na njegovoj rodnoj župi (str. 209-260) najopširnije je obradio župnika M. Galovića čiji pastoralni rad je proučio i na temelju Župne kronike, ali je pregledao i njegove pisane radove. Prikazao je brojne knjige Željka R. Pavličića. Ističe sa zahvalnošću da je tog vrijednog svećenika pohađao kao bogoslov, dok je on služio u Štitaru: „Dolazili su tada u posjet Pavličiću i drugi studenti teologije jer je Pavličić bio obrazovan i gorljiv svećenik koji je privlačio svojim djelovanjem“ (str. 228). I ja sam jedan od tih bogoslova, zahvalan za susrete i razgovore u toku ljetnih praznika u obližnjem Gradištu. Za poglavlje o Ivi Boriloviću (str. 241-250), koji je zaređen za svećenika Kotorske biskupije, ali mu je biskup Ilija Janjić dopustio da se inkardinira u svoju rodnu biskupiju, Đakovo, koristio je svoje sjećanje na zajedničko djetinjstvo i mladost u Bošnjacima, ali i kasnije posjete te Župnu kroniku Gradišta u vremenu kada je vlč. Borilović tu bio župnik. Svojega sužupljanina i mlađeg kolegu svećenika Antuna Jovanovca Petar Šokčević doživljavao je kao „pjesnika na oltaru“

(str. 251-260). Uz prikaz njegova svećeničkog djelovanja, najviše se zadržao na njegovim pjesmama koje je godinama objavljivao u pučkom kalendaru „Danica“ te na kraju izdao i posebnu zbirku *Sa žitom zrijemo*. Budući da sam Jovanovčev školski kolega, potvrđujem Šokčeviću konstataciju da je on bio vedar svećenik koji je volio slavonske usjeve i sanjario o njima. U potvrdu toga prenio je njegove tri pjesme „Jesen“, „Sa žitom zrijemo“ i „Papa u Hrvatskoj 1994.“ Šteta je što nije uvrstio posebno poglavlje o Antunu Bačiću, koji je u Bošnjacima bio župnik od 1968. do smrti 1998. godine, a zaslužan je posebno za pastoral slijepih i slabovidnih osoba u Hrvatskoj. To još može učiniti u godinama koje mu Gospodin dodijeli. Na internetu sam pročitao da su prema popisu iz 2001. godine Bošnjaci imali 4653 stanovnika a prema popisu 2011. godine 3901 – manje za 752 u deset godina. Očito ne samo zbog umiranja starijih i seljenja mladih nego i zbog manjeg broja djece u obiteljima. Šteta je što ovaj svećenik Bošnjakinin o tome nije zabilježio svoje razmišljanje.

U poglavlju o sjećanju na djetinjstvo i mladost u Bošnjacima, ja kao Hrvat u Sarajevu odakle su tisuće nevinih Židova silom odvedene za vrijeme NDH u logor i nikada se nisu vratili, imam riječ pohvale za podatak o članovima židovske obitelji Grūn s či-

jom djecom se Petar Šokčević u Bošnjacima igrao. On žali što su svi članovi te obitelji „otjerani u logor u Jasenovac“ (str. 263). Navodi i nekoliko stotina bošnjačkih Roma i Vlaha koje su vlasti NDH nevine otjerale u logor, a Bošnjaci su osuđivali to nasilje hrvatske vlasti. Samo priznavanjem da su i „naši“ činili zločine možemo postati svjedoci pomirenja s „drugima“ živeći u novim državama nakon sukoba koji su odnijeli mnoge živote.

U poglavlju „Gospodarska povijest“ na kraju knjige autor prikazuje mučenje bošnjačkih seljaka od komunističke vlasti u vrijeme takozvanih „obaveza“ kada je bilo naređivano da moraju davati državi i više od onoga što rodi na njihovim obrađenim njivama. Vrlo živahno, uz djetinju radost i ponos, prikazao je „Zubanov stan na Topoli“ sa zgradama, voćnjacima i 13 jutara zemlje obitelji Šokčević. Budući da su moji roditelji s osmero djece u ožujku 1950. god. doselili na jedan takav „stan“ u Gradištu gdje smo živjeli prvih devet godina našega uključivanja u župu i selo Gradište, podsjetio me na te dane.

Knjiga je vrijedna monografija o Bošnjacima i autorovu svećeničkom služenju u 12 župa Đakovačke-osječke nadbiskupije od 1961. do 2006. godine. S pravom je dao naslov „Zapisi iz olovnih vremena“, zahvalan Bogu i ponosan što je kao svećenik mo-

gao revno obavljati svoju službu u vrijeme komunističke vlasti i nacionalističkog divljanja u Srijemu nakon raspada Jugoslavije. Sjajno je što je poimence spomenuo mnoge osobe s kojima se kao svećenik susretao u svojem pastoralnom radu. Povrh svega vidi se da je gajenjem svećeničkog prijateljstva njegovao svećeničku duhovnost i crpio snagu za revno pastoralno djelovanje te da je u euharistiji vidio središte svojega svećeništva (usp.: str. 205).

Mato Zovkić